

MARJALAKI KISS LAJOS ÉLETE ÉS EMLÉKEZETE

Titkos Sándorné

Titkos Sándorné
(Fotó: Kiss Ágoston)

A miskolci Zrínyi Ilona Gimnázium diákjaként 1967-ben osztályfőnököm, M. Kiss Júlia tanárnő biztatására felkerestem a Bulcsú utca 7. szám alatti lakásában édesapját, Marjalaki Kiss Lajost. „Segít neked a történelem pályázatod elkészítésében” – mondta Juci

néni. Nem is gondoltam volna, hogy milyen nagy hatással lesz ez a találkozás későbbi életemre, s választom jómagam is a történelem tanári hivatást, amelyet Marjalaki Kiss Lajos – aki országosan elismert geográfus, régész, történész, tanár volt egy személyben – példamutatóan gyakorolt.

Miskolc városát a XX. században tipikus iparvárosnak tartották, a humán tudományoknak nem volt súlya a településen. Marjalaki Kiss Lajos azon kevesek közé tartozott, aki helytörténeti kutatásokkal is foglalkoztak. Tanulmányait különböző szakmai folyóiratokban, rövidebb írásait a helyi sajtóban jelentette meg. A neves tudósra, néprajzkutatóra, Miskolc-kutatóra emlékezünk születésének 130., halálának 45. évfordulója alkalmából. *Amikor... Marjalaki Kiss Lajos... életműve előtt tisztelgünk, olyan ember portréja áll előttünk, akinek tudományos tevékenységét saját korában kiemelkedőnek, néhány vonatkozásban pedig „állóvizet megmozgatónak” értékelhetjük. Pedagógusi tevékenysége példamutató minden következő nemzedék előtt. Életszemlélete, egyénisége, szerénységgel párosult nagy tudása és a tudományos tevékenységben való „hangyaszorgalma”, kitartása pedig követendő példát mutat napjaink történészei számára is.* – írta róla dr. Dobrossy István.¹

Gazdag életét nehéz röviden összefoglalni. Az általa írt, kéziratban ránk maradt egyetlen ön-életrajzán soha nem változtatott, nem gondolta,

hogy szükséges kiegészíteni. Hivatalos fórumokra is úgy küldte el ezt a vallomást, hogy ez életrajzi vázlat. *A vázlatban a következők szerepelnek: „Születtem 1887. dec. 18-án, Kisújszálláson (Jász-Nagykun-Szolnok megyében). Édesapám földműves volt, 9 gyermek közül csak én, az elsőszülött tanultam ki. Elemibe abba az épületbe jártam, amelyikben 1833/34-ben Arany János tanított. A helyi gimnáziumban Móricz Zsigmond tanultársá voltam. Majd a debreceni öreg Kollégiumban tanultam 4 évig. 1906-ban Aggtelek mellett, Szinpetriben voltam tanító 1 évig, utána pedig Kisújszálláson. 1910-ben Budapestre, főiskolára mentem. 1913-18 között Abrudbányán polgári iskolai tanárként működtem. Onnan 1919. január 30-án Miskolcra kerültem a II. számú polgári fiúiskolába. 1950. január 1-től nyugdíjban vagyok.”*²

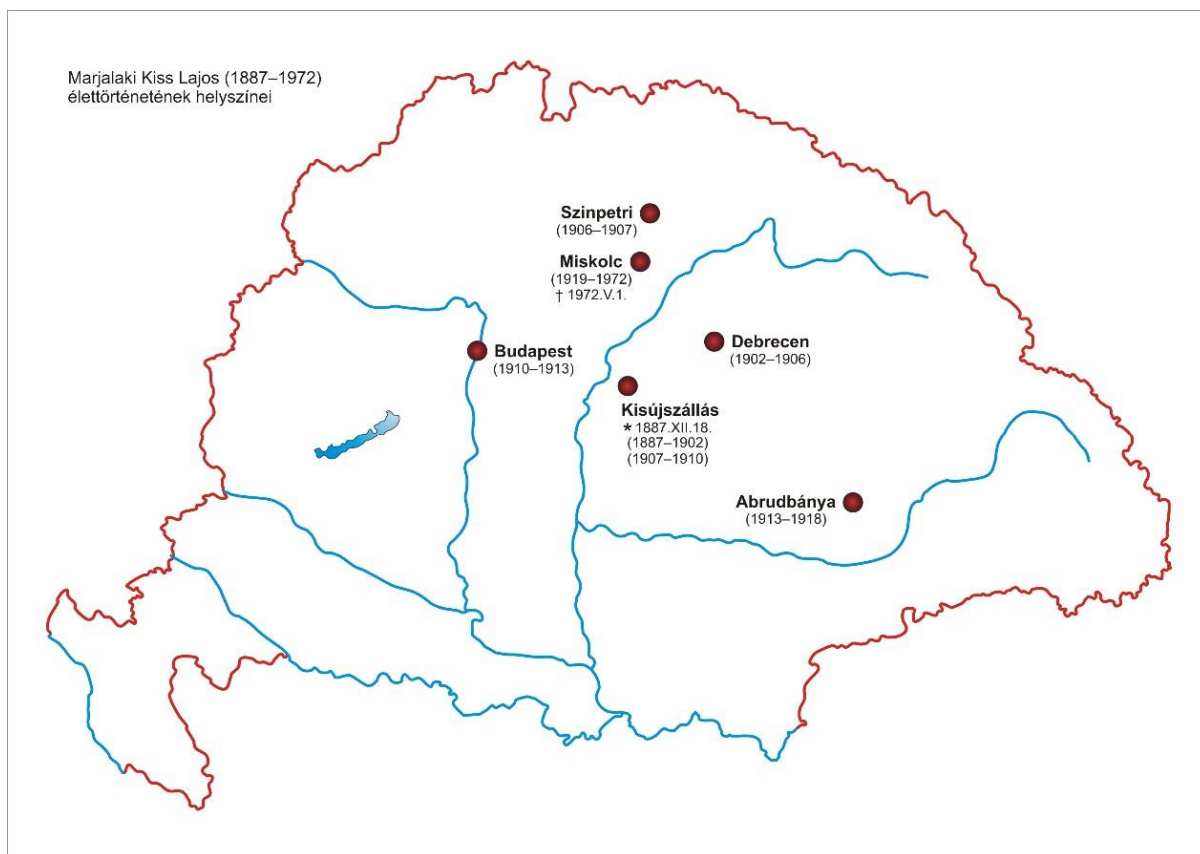
A Lévay József Tudományos Könyvtár kiadásában megjelent „Marjalaki Kiss Lajos válogatott bibliográfiái és Móricz Zsigmondtól kapott levelei” című kiadvány. Deák Gábor erre a kiadványra hivatkozva idézi önvallomását: *„Teljes volt az életem, mert a tanári hivatásom, családom mellett azzal foglalkoztam, amit nagyon szerettem.”*³

Marjalaki Kiss Lajos, a földrajz-történelem szakos tanár 32 évesen, 1919-ben érkezett Miskolcra. Neve nyelvészek, földrajzkutatók között már nem volt teljesen ismeretlen. Miskolcon 1925-ben jelent meg első helytörténeti írása a miskolci mészáros céh 400 éves történetéről. Több mint három évtizeden át nem változtatott munkahelyet, mindvégig megmaradt a miskolci II. számú állami polgári fiúiskola tanárának. Tanított, földrajzi tankönyveket írt a polgári iskolák számára, történeti, régészeti, nyelvtörténeti és földrajzi kutatásokkal foglalkozott. Rendszeresen publikált Miskolc első tudományos folyóiratában, a Történelmi és Régészeti Közleményekben, valamint a Borsodi Szemlében, a Református Egyházi Életben, és a Református Egyházi Értesítőben, de jelent meg írása a Halmay Béla és Leszih Andor által szerkesztett Miskolc monográfiában is.

¹ DOBROSSY István: Marjalaki Kiss Lajos szellemi hagyatéka. *A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei* 25. Miskolc, 1988. 67.

² DOBROSSY uo. 65.

³ DEÁK Gábor: Marjalaki Kiss Lajos, a tanár és kapcsolata a református egyházzal. *A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei* 25. Miskolc, 1988. 55.

*Marjalaki Kiss Lajos életútját bemutató térkép.
(Készítette Bancsi Péter, rendelkezésre bocsájtotta Dr. Frisnyák Sándor)*

Történelmi tevékenysége területileg jól behatárolható, főleg Miskolchoz kapcsolódik. A várostörténelmi kutatásokon túl országos jelentőségű témák is foglalkoztatták. Pl. az Anonymus kérdés kapcsán számos település névmagyarozatát adta, amelyek később megjelentek Györffy György Árpád-kori településföldrajzában is. Ő hívta fel a figyelmet a Halotti beszéd boldvai eredetére, megfogalmazta a kettős honfoglalás elméletét, ezt tárgyi bizonyítékokkal is alátámasztotta. Régészeti ásatásokat is végzett, legjelentősebb munkája a mezőnyéki 68 avar-kori sír feltárása volt. A Borsod-Miskolczi Múzeum könyvtárosaként néprajzi kutatásokat is folytatott az 1930-as évektől. Munkássága első szakasza az 1925-1943 közötti időszakra esett. Majd egy évtizedes szünet után 1950-es évek közepétől 1963-ig ívelő publikáló szakasz következik. Ezt követően - súlyosbodó betegsége miatt már csak elszórtan jelentek meg írásai; életében az utolsó 1966-ban. 1953-tól a Természettudományi Társaságból és a Történelmi Társulattól létrehozott TIT keretében tartott ismeretterjesztő előadásokat. Rendkívül jó előadó volt és szeretett is előadásokat tartani. Tagja volt a Magyar Néprajzi Társaságnak és 1957-ben alapítója a Magyar Földrajzi Társaság miskolci

osztályának, titkára a TIT Történelmi Szakosztályának. Ismeretterjesztő és tudományos tevékenységét 1963-ban Bugát Pál-, majd 1970-ben Herman Ottó-émlékéremmel ismerték el.

Avasi pincéjében megfordult többek között Móra Ferenc és Móricz Zsigmond, emléktábla is hirdeti e látogatások emlékét ezzel a felirattal: „*Itt volt utoljára gondtalan és boldog Móra Ferenc, 1933. május 16-án*”. A város szellemi életének kiválóságai is vendégek voltak ezen a helyen. Levelezett többek között Györffy Istvánnal, Hóman Bálinttal, Bethlen Istvánnal, Illyés Gyulával, Germanus Gyulával.

Marjalaki Kiss Lajos Miskolcon hunyt el 1972. május 1-jén. Az avasi református temetőben temették el, a református templom közelében. Sírját a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság 2009-ben védetté nyilvánította. Sajnos a síremléket ismeretlen tettesek megrongálták, a bronz féldomborművet és emléktáblát ellopták, az eredeti mives síremléket ma már csak fényképek őrzik. A miskolci önkormányzat a sírfeliratot ideiglenesen egy fém táblával, majd később márvány táblával pótolta.

A Marjalaki által írt tanulmányok száma megközelíti a kettőszázat. Hagyatéki anyaga 1973

után került a Herman Ottó Múzeumba. 1987-ben életművéről kötet készült Dobrossy István szerkesztésében *Történeti tanulmányok* címmel, amely a Miskolci várostörténeti közlemények sorozat első köteteként jelent meg. Hagyatékának teljes feltárása még várat magára.

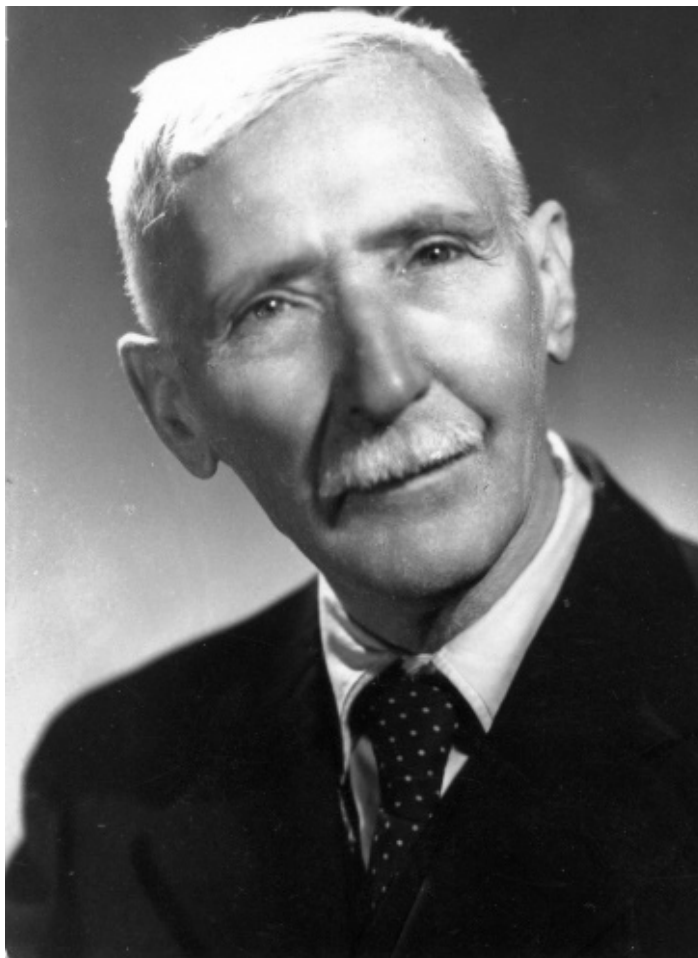
Marjalaki Kiss Lajos emlékezete

Marjalaki Kiss Lajos élete, munkássága példaként állhat a XXI. században is a pedagógusok, történészek, kutatók előtt. Nevét 1983-tól utca őrzi Miskolcon, a Bábonyibérc városrészben.

Születésének 100. évfordulója alkalmából 1987. október 19-én tudományos emlékülést szervezett a Herman Ottó Múzeum és társintézményei (levéltár és könyvtárak). Ekkor jelölték meg emléktáblával egykori lakóházát, majd a rendezvény résztvevői megkoszorúzták a tudós sírját az avasi temetőben. Az emlékülésen előadást tartott Révész László (Marjalaki Kiss Lajos régészeti tevékenysége), Csorba Csaba (Marjalaki Kiss Lajos, Miskolc város történetének kutatója), Deák Gábor (Marjalaki Kiss Lajos, a tanár és kapcsolata a református egyházzal), Frisnyák Sándor (Marjalaki Kiss Lajos, a tanár és földrajzi tankönyvíró) és Dobrossy István (Marjalaki Kiss Lajos szellemi hagyatéka). Ugyanebből az alkalomból – amint már fentebb említésre került – egy könyv is megjelent a Herman Ottó Múzeum kiadásában, Dobrossy István szerkesztésében.⁴ Emlékplakett is készült Marjalaki portréjával és aláírásával (az emléklaketról részletesebben ennek a könyvnek egy másik írása szól).

Születésének 125. évfordulója alkalmából, 2012-ben a miskolci-diósgyőri Petőfi Sándor Könyvtárban emlékkiállítás nyílt Marjalaki Kiss Lajos életéről. A kiállítást Radeczki Zsuzsa könyvtáros rendezte.

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület is felvállalta Marjalaki emlékének ápolását. Ennek jegyében 2012. december 18-án a Herman Ottó Múzeum Papszeri épületében tartott megemlékezést a 125 éve született Marjalaki Kiss Lajosról. Titkos Sándorné bevezető előadása után Elek Józsefné Farkas Emőke, a Zrínyi Ilona Gimnázium humán közösségének vezetője beszámolt arról, hogyan ápolják az iskolában

Marjalaki Kiss Lajos (1959).

A Fényképész Szövetkezet Búza téri üzletében készült felvétel, Frisnyák Sándor Marjalakiról szóló 1959-es írásához. Az eredeti példány ma is Frisnyák tulajdonában van, ezt – Marjalaki kézzel írott önéletrajzával és egyéb dokumentumokkal együtt – idővel a Földrajzi Múzeumnak szándékozik ajándékozni.

Marjalaki Kiss Lajos emlékét. Elmondta, hogy a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület a Zrínyi Ilona Gimnáziummal közösen 1985-től évenként rendezett Marjalaki Kiss Lajosról elnevezett helytörténeti, honismereti vetélkedőket megyénk általános és középiskolás diákjai számára. Dr. Horváth Béla nyugdíjas városi főépítész felidézte Marjalaki Kiss Lajossal kapcsolatos emlékeit. A Városképek - Műemlékek sorozatban 1962-ben megjelent Miskolc kötetben dolgoztak együtt, s kerültek személyes kapcsolatba. Kiemelte rendkívül pontos, alapos, szorgalmas, példamutató személyiségét, aki mindig igényes munkát végzett és ezt várta el munkatársaitól is.⁵ Az emlékülés után a résztvevők megkoszorúzták az

⁴ DOBROSSY István (szerk.): *Marjalaki Kiss Lajos – történelmi tanulmányok*. Miskolci Várostörténeti Közlemények 1. Miskolc, 1987.

⁵ SZÉKELYNÉ FORINTOS Judit: Megemlékezés a 125 éve született Marjalaki Kiss Lajosról. *Honismeret* 2013/2. 7.

avasi református temetőben levő sírját. Az emlékezés és tisztelet virágait Titkos Sándorné, a megyei honismereti egyesület titkára, Macsugáné Hegedűs Marianna, a Jedlik Ányos Tudományos Ismeretterjesztő Társaság vezetője, Döbör Istvánné, az ózdi Lajos Árpád Honismereti Kör elnöke és Kónya Laura, a Zrínyi Ilona Gimnázium tanulója helyezte el.

Miskolc város vezetése is hálával emlékezik rá, sírját Miskolc város napján, május 11-én rendszeresen megkoszorúzza a város mindenkori polgármestere és a Zrínyi Ilona Gimnázium vezetősége.

*Marjalaki Kiss Lajos sírjának megkoszorúzása
2012-ben*

*Marjalaki Kiss Lajos sírja 2017-ben
(Fotó: Baranczó Benedek)*